

VITA

KÖLTÉSZET ÉS ÁLLAPOT

ACZÉL GÉZA: *RANGREJTVE VAGY RANGEJTVE?*

Költészetünkről szólva kritikák hasábjain sok mostanság a fanyalgás, a bizonytalan konstrukció. Olyan ez, mintha egy seregnyi fecske tavasszá akarná énekelni a telet, kritikusaink egy része lapossá írni a költészetet. De még nagyobb a tábor akkor, ha költészetünk mai szerepéről esik szó, a végletekig is eljutva, miszerint funkcióját vesztő műfajjal állunk szemben.

Nem kell félteni sem az egyetemes, sem a magyar költészetet. Azt hiszem itt ugyanarról a kritikusi türelmetlenségről van szó, amely nem ismeretlen előttünk, lapozgatva régi folyóirataink kritikáit. A most, rögtön nyilvánvaló értéket teremtő, kívánó szemléletről. Kitűnő példája ennek egyik elsőként recenziókat közlő lapunk írása a *Madárúton* antológia szerzőiről. Elsőantológias költőktől kér számon egyéni hangot, elfeledkezve arról, hogy egyáltalán nem természetes kész költőként előállni, és vitán fölüli, szenzációs köteteket publikálni. Miért ne hihetnénk hát, hogy Tóth Erzsébet, Balogh Attila, Szokolay Zoltán vagy akár Borbély János beteljesíti az ígéretet? Vagy miért is támasztanánk ilyen követelményeket – fölhívást különbözősre – a nyomtatás örömeivel és gyötrelmeivel ismerkedő költőkkel szemben? Elég csak Ady Endrét fölemlegetni, akinek első kötete ugyancsak nem tartozik líránk élvonalába! Jó ha ilyen „vitán fölüli” kötet 1–2 akad egy-egy évtizedben.

Nem kell félteni a hetvenes évek költőit, költészetét sem. Ma ugyanolyan nehéz költővé lenni, mint irodalomtörténetünk során bármikor. És a nehézség nem azt jelenti, hogy nehéz

megjelenni, de nehéz modernnek lenni. A tudatos újulás és újítás, a megőrzés és továbbfolytatás hűségét értem most modernség alatt. A menet közbeni elhullás is ugyanolyan nagy, mint máskor. Emejük csak ki véletlenszerűen az 1969-es évet! Csala Károly, Béneyi József, P. Horváth László, Keresztes Ágnes, Keszthelyi Rezső, Tandori Dezső, Tóth Bálint és Utassy József is ebben az évben jelentkezett első verseskötetével. Közülük 1978-ig nem jelent meg második kötete Csala Károlynak, P. Horváth Lászlónak, Keszthelyi Rezsőnek. Igaz, hogy például P. Horváth László publikált közben egy mesekötetet, és megjelent egy drámakötete is, és Csala Károlyt is több antológia szerkesztőjeként üdvözölhattük, de költőként elhalványultak tudatunkban.

De nem hullik ki mindenki, és lesznek fiatal generációkból is olyanok, akik eljutnak a legmagasabb csúcsokra. És a nemzetek költészetében nemcsak csúcsok vannak, de dombok és lejtők is, és ezek mellett érzékelhető igazán a magasság!

A költészet mindig az ember legszemélyesebb ügye, és ugyanúgy hozzá tartozik az emberhez, mint sok minden más. Ezt nem lehet leválasztani, megtagadni, akkor ugyanis múltunkat, jelenünket, jövőnket, de emberi mivoltunkat is tagadnánk. A költészet szerepének változásait elfogadom. A magyar költészet első vonala mindig is a legnemesebb társadalmi célokért harcolt sajtóságos eszközeivel. Ezért is lehet kimondani, hogy a magyar költészet ellenzéki volt. Az ellenzékiiség felületi jegyei néha még ma is megtalálhatók, mert a költészet nem eszköze a napi politikának. De a nem ellenzéki álláspont sem azt jelenti, hogy kritikus szemléletüket földadnák költőink. Szocialista társadalmunk céljai végső soron rokonságban állnak az egyetemes költészet céljaival. Ezért sem ellenzéki ma költészetünk, de sajátos eszközeivel kritikája is és segítője is a társadalomnak. Ez a szerepváltozás nem szabad hogy együtt járjon azonban szerepének tagadásával. Egy lassú folyamat eredménye, és egy nemzet költészetének nagyságából semmit nem von le.

Ha egy-egy időszakban netán a költészet válságáról lenne szó – nagyon nehéz megítélni, mikortól válság a hullámvölgy – akkor annak is nyomós okai lennének. És nem lenne világrengető fölfedezés, ha ezen okokat végül mindennapi életünkben, másként társadalmunkban – a társadalomban – találnánk meg. Érdekes lenne megvizsgálni, mennyire más a hetvenes évek alkotói „légköre” a hatvanas évekéhez képest!

Manapság megszaporodtak irodalmi fórumaink, köszönhető mindez annak a rangnak, amit a társadalom az irodalomnak tulajdonít. Ez pedig természetesen azt is jelenti, hogy a verspublikációk száma is megnőtt. De ugyanígy nőtt a recenziók, kritikák száma is. De a fórumok számának növekedésével nem jelentkeztek együtt a kizárólagos magas értékek. Ennek ellenére a lehetőség megteremtése, illetve kiszélesítése fontos volt, írói költői pályák futhatnak föl, folyamatos kontrollal fejlődhetnek. Persze az irodalmi kockázatvállalás nem egyenlő a gazdasági kockázattal, és természetes, hogy a segítség ellenére sem lesz minden tehetségből költő-író. Ezt a kockázatot vállalni kell. Jó ezt hangsúlyozni, mert többen úgy szeretnének változtatni ezen a helyzeten, hogy megszüntetnék ezen fórumokat, számukat csökkentenék, gondolva, hogy az értékek így is felszínre kerülnének!

De egyéb változások is találhatóak a felszínen, és ezeket pozitív változásoknak tudhatjuk be. Megszűnőben van – ez is folyamat, és lassú folyamat – Budapest irodalmi monopolhelyezete. Mutatja ezt az is, hogy olyan vidéki műhelyek fejlődtek föl budapesti folyóirataink mellé, mint a Kecskeméten szerkesztett Forrás, a pécsi Jelenkor₁ és a szegedi Tiszatáj. Itt megjeleneni ma rangot jelent, és Budapesten élő íróink, költőink is szívesen publikálnak hasábjain. Külön öröm az a markáns, sajátos arculat, amit ezen lapok szerkesztői kialakítottak. Egyszerre tudnak a tájhoz, az adott régióhoz is kötődni, és országos érdeklődésre is számot tartani. És ez a nagyobb eredmény. Fölnőtt folyóirataink mellett egy rátermett szerkesztő-, írógárda, és ezeknek tagjai irodalomszervezői

feladatokat is ellátnak. Olyan jelentős költőink élnek vidéken, mint Pákolitz István, Bertók László, Bárdosi Németh János, akinek múlthatatlan érdenei vannak Dunántúl irodalmi életének föllendítésében, Serfőző Simon, Sárándi József, és minden korosztályból folytatható a névsor. És a Dunántúlon a Jelenkor mellé fölzárkózott a Szombathelyen szerkesztett Életünk, és Győrben, valamint Tatabányán is mostanra teremődtek meg a folyóirat-szervezés lehetőségei. És nem anyagi lehetőségekről van most szó. Ezek a jelenségek biztatók a jövőt illetően.

A hatvanas éveket a hetvenes évek mennyiségi gátszakadása követte költészetünkben, és ez valóban nem járt együtt minőségi forradalommal. De mindenképpen szélesebb skálájú lett a magyar költészet, irányzatok élnek egymás mellett, még ha némelyik gyermekcipőben is jár. Kritikánk azonban nem tudta követni ezt a változást, a mennyiség láttán inkább elképedt, és vajmi keveset változtatott értékelési rendszerén. Pedig nem egy előre kialakított elméletbe kell belegyömöszölni a műveket, hanem létre kell hozni a műre érvényes elméletet. Ekkor szaporodtak meg azok a hangok, amelyek sokallván a költőket, a fórumok számának csökkentését kívánták. Persze nem egy kritikus üdvözölte őszinte örömmel a fiatal törekvéseket, gondoljunk csak a Napjainkban megjelent átfogó igényű bírálatokra! Ami a lényeg: az új költőgenerációk mellett még nem növekedett föl új kritikusnemzedék. Igaz, erre is lehet biztató jeleket látni, és az egyik ilyen jel számomra éppen Aczél Géza írása. Azé az Aczél Gézáé, akinek 1975-ben jelent meg *Másnapos freskó* címmel verseskötete. Egyébként természetes folyamatnak lehetünk tanúi: költőként bemutatkozó barátaink jó kritikusi képességekről tesznek bizonyosságot. És nemcsak Aczél Gézáról beszélek, említhetném Veress Miklós, Nyilasy Balázs nevét ugyanígy.

Mindazok ellenére, amit fent írtam, szeretem Aczél Géza írását. Értéke a bizonyítás, megközelítései szimpatikusak.

Rendszerezése elfogadható egyfajta reneszernek, és ilyen rendszerezésekre szükségünk van.

Jó az is, hogy mást kapunk, mint amit az alcím sejtet. Egy év lírája ez – és szinte hiánytalan a leltár – de szélesebb távlatokból. A mélyebb összefüggéseket ő sem kerüli el, tudva, hogy líráról szólva ez lehetetlen. Nem egy eleve kialakított koncepcióba kényszeríti bele a köteteket, hanem anyagából kiindulva alakítja ki a rendszert. Ennek ellenére az összképet tekintve nincs ok az elkeseredésre. Lehetséges, hogy ez a kép nem megbízható, de ez nem is baj. Az írás értéke eme összkép egyik oldalának felvillantása. És ez a fővillantás sikerült, még akkor is, ha az írás egy-egy részletével vitatkozhatunk, odébb-odébb tologatva a hangsúlyokat.

BÖRÖNDI LAJOS

»SZOMORÚ SZEMMEL«¹

(FÁBRY ZOLTÁN PÁLYAKEZDÉSÉRŐL)

RégeSrégén köztudott, hogy a tudományos munka, kiváltképp a társadalomtudományokban – kollektív műfaj. Tehát: tanulunk egymástól, vitázunk, ha erre van szükség, korrigálunk, tovább- és újragondolunk egy-egy megállapítást. Csanda Sándor – Turczel Lajos fiatalabb kortársaként – a szlovákiai magyar irodalmi életnek, a filológiai kutatásnak egyik kiemel-

¹ Az It 1979. 3. számában (572–582.) Csanda Sándor cikket írt *Fábrý Zoltán pályakezdése* címmel; tanulmánya – melynek rövidített vagy inkább nem ennyire kiérlelt formája már megjelent a Vasárnapi Új Szó 1977. IX. 18. számában – igen elgondolkozttató, és sok tanulságot rejt magában. Mindenesetre figyelmeztet a buktatókra, azok számára, akik Fábrý Zoltán életművével s tágabb értelemben a szlovákiai magyar irodalommal vagy annak kezdetsével kívánnak foglalkozni.